

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

ФЕДОСЕЄНКО І. Г.

аспірантка

ШТЕРН Г. Ю.

кандидат економічних наук

Харків

В умовах ринкової економіки обов'язковою складовою системи державного регулювання національного господарства залишається механізм державної підтримки, що становить сукупність особливих правових, фінансово-економічних і організаційних заходів, встановлюваних державою з метою активного впливу на розвиток вітчизняного виробництва в потрібному обсязі та напрямку. Останнім часом все більше уваги з боку науковців приділяється саме державній підтримці підприємств усіх галузей виробництва як основному важелю стимулювання розвитку економіки в рамках державного регулювання.

Дослідженню проблем державної підтримки різних галузей національного господарства присвячені роботи багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, зокрема: Дж. Хис [5], Б. Спенсера, Д. Коллі, О. Бородіної [1], В. Кудряшова [2], М. Латиніна [3] та ін. Однак оцінці ефективності заходів державної підтримки в жодній роботі не приділялося достатньої уваги.

У сучасних умовах існує помилкове уявлення про те, що рівень державної підтримки підприємств визначається розміром суми коштів, які спрямовуються державою в національне господарство, і що збільшення цієї суми приведе до поліпшення стану справ державного та недержавного секторів. Зокрема, все частіше простежується ситуація, коли держава витрачає значні суми коштів на підтримку окремих господарств, але реальної допомоги товаровиробникам не відчувають. Наприклад, коли держава витрачає великі суми на дотації виробникам певного виду продукції, одночасно вводячи заборону або обмеження на вивіз цієї продукції за межі країни, що призводить до зниження цін на внутрішньому ринку, і в результаті – збиткової діяльності вітчизняних товаровиробників [1]. До того ж, в умовах обмеженості бюджетних ресурсів перед державою стоїть завдання найбільш ефективного їх використання у всіх сферах національного господарства. Для цього необхідна розробка науково обґрунтованої системи показників для кількісної оцінки ефективності державної підтримки підприємств, яка враховувала би специфіку окремих галузей господарювання.

Для оцінки ефективності державної підтримки національного господарства необхідно визначити та проаналізувати всі можливі форми та інструменти під-

тримки підприємств з боку держави. Механізм державної підтримки розвитку виробництва різноманітний. Основу цього механізму становить бюджетна, податкова, кредитна, цінова, соціальна, зовнішньоекономічна, наукова політики. Поєднання цих інструментів у реальних умовах дозволяє прямо чи опосередковано стимулювати розвиток окремих галузей, секторів, підприємств, вирішувати при державній участі проблеми, які перед ними стають. Автори статті поділяють точку зору Петрова Ю. і Архіпова І., які відзначали, що державну підтримку не можна здійснювати тільки правовими та адміністративними методами, оскільки це надає можливість для проведення фінансових махінацій і зловживань органами державної влади, породжуючи бюрократизм, корупцію [2]. При цьому підтримка повинна здійснюватися переважно економічними методами, беручи до уваги галузеві особливості секторів економіки. Різноманіття інструментів державної підтримки національного господарства представлено на *рис. 1*.

Аналіз наукових джерел демонструє, що найчастіше ефективність державної підтримки оцінюється такими показниками, як: питома вага прибуткових великих і середніх господарських структур від загальної кількості, витрати консолідованого бюджету в розрахунку на одну грошову одиницю виробленої продукції [4]. Однак діюча система оцінки ефективності заходів державної підтримки має ряд серйозних недоліків, основними з яких є:

- ✦ відсутність взаємозв'язку між обсягами бюджетних асигнувань, що виділяються на підтримку галузі, з основними виробничими результатами її функціонування;
- ✦ вимірювання рівня, а не ефективності бюджетних асигнувань, що виділяються на розвиток;
- ✦ загальні показники не відображають конкретний внесок державної допомоги.

Дехто з науковців пропонують вирішити проблему оцінки результатів втручання держави за допомогою показників, які досить довго використовуються науковцями та практиками у всьому світі, а саме: показники, які засновані на порівнянні сформованих внутрішніх цін на продукцію зі світовими цінами на аналогічних ринках [5]. Для товарів, які не виходять на світові ринки, можна підбирати ціни, що найбільш точно відображають альтернативні витрати. Але такий підхід частіше використовується при оцінці ефективності державних заходів, спрямованих на розвиток сільськогосподарських товаровиробників. Тому існує об'єктивна необхідність розробки науково обґрунтованої системи показників, що характеризують не тільки рівень, а й ефективність витрачання бюджетних коштів.

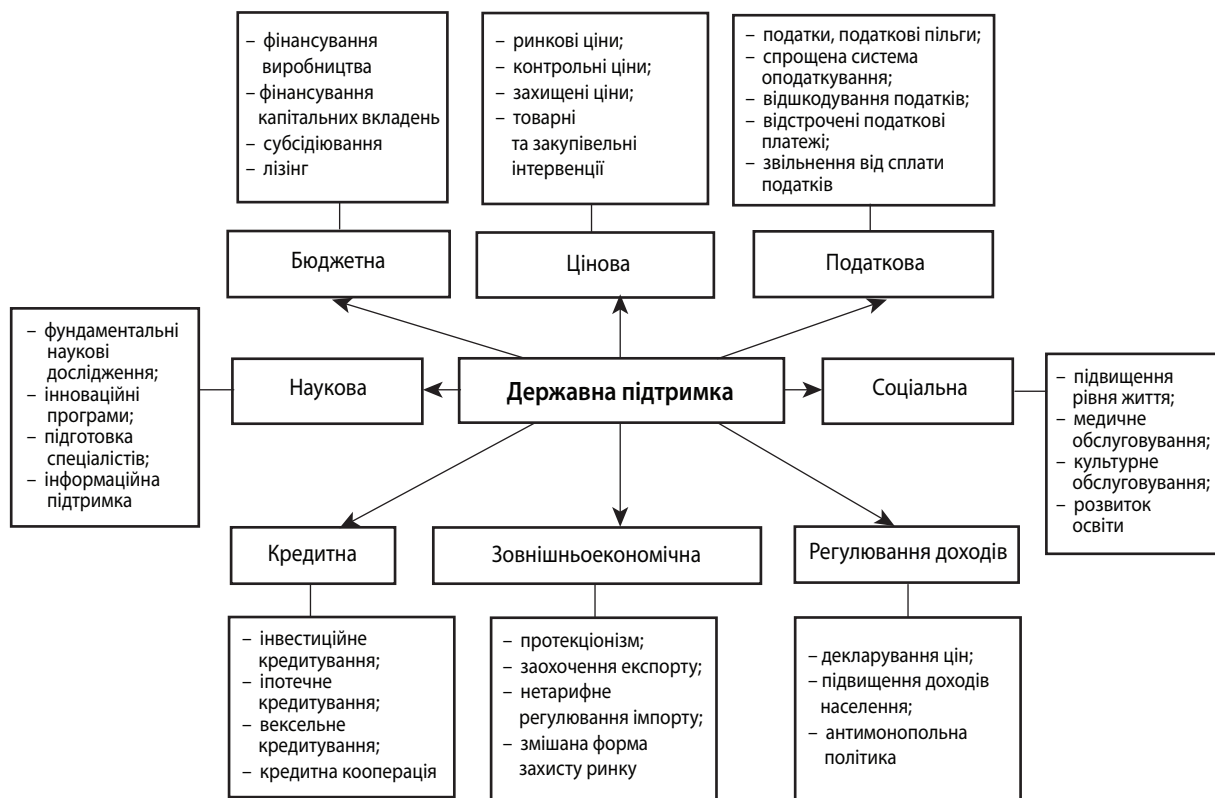

Рис. 1. Інструменти державної підтримки національного господарства

Усе різноманіття показників державної підтримки доцільно поділити на дві основні групи: показники рівня державної підтримки та показники ефективності державної підтримки [4].

Показники рівня державної підтримки національного господарства характеризують насамперед обсяги коштів, що виділяються на його розвиток. До цієї групи можна віднести:

1. Абсолютні показники обсягу коштів, що виділяються на розвиток господарства. Застосування абсолютних показників на практиці та в наукових дослідженнях має ряд обмежень, основними з яких є необхідність їх коригування на рівень інфляції, не врахування якого може призвести до помилкових висновків.

2. Структурні показники, основним з яких є питома вага видатків в структурі бюджетних витрат. Використовуються, як правило, для визначення пріоритетів державної політики.

3. Відносні показники, що дозволяють зіставити розміри державної підтримки та основні кількісні параметри виробництва.

Крім того, для характеристики динаміки рівня державної підтримки можуть бути використані показники абсолютної і відносної зміни обсягів фінансування, які дозволяють порівняти фактичні результати з даними минулих періодів і виявити сформовані тенденції в системі державної підтримки виробництва.

Показники ефективності державної підтримки відображають співвідношення між витратами бюджетних коштів, спрямованих на розвиток галузей, і отриманими результатами (ефектами) від їх застосування. Досягнуті ефекти можуть виражатися як в натуральному,

так і у вартісному вираженні. У складі цієї групи обчислюються такі групи показників:

1. Індекс державної підтримки. Являє собою відношення індексу фізичного обсягу валової продукції національного господарства до темпів зростання реальних бюджетних витрат. Основні недоліки такого показника – необхідність приведення бюджетних витрат у порівнювальний вигляд, наявність лагу бюджетних інвестицій.

2. Вплив державної підтримки на доходи і рівень рентабельності товаровиробників. У рамках цієї групи у світовій практиці використовується низка оціночних показників [3]:

2.1. AMS (*aggregate measure of support*) – агрегована міра підтримки. Цей коефіцієнт показує ступінь впливу внутрішньої політики на умови міжнародної торгівлі. Адже заходи державної підтримки виробників розділяють на ті, що впливають на умови світової торгівлі (міри «жовтого кошика»: цінні субсидії виробникам, імпорتنі тарифи), і ті, що не справляють такого впливу (заходи «зеленої скриньки»).

2.2. NPC (*nominal protection coefficient*) – номінальний коефіцієнт захисту. Оцінює тільки співвідношення внутрішніх і світових цін. Чим більший цей показник, тим більший вплив держави на ринок конкретного продукту. У більшості країн світу показник NPC перебуває в межах 1,2 і 2, а в більшості країн, що розвиваються, цей показник нижче нуля [4].

2.3. EPC (*effective protection coefficient*) – ефективний коефіцієнт захисту. Порівнює додані вартості у внутрішніх і світових цінах, дорівнюючи різниці між ціною кінцевого продукту і вартістю засобів, які використовую-

ються для його виробництва. Застосовується для оцінки підтримки, якщо політика держави впливає на ціни факторів виробництва.

2.4. PSE (*producer support estimate*) – оцінка підтримки виробника, CSE (*consumer support estimate*) – оцінка підтримки споживача. Найбільш комплексні показники для оцінки рівня державної підтримки. PSE включає оцінку широкого кола заходів державної підтримки: як явні субсидії, так і непрямі податки. CSE відображає загальну суму трансфертів, які отримують споживачі вітчизняної продукції.

2.5. TSE (*total support estimate*) – загальна оцінка підтримки. Показує загальну суму трансфертів, яку отримує господарство від платників податків та споживачів у результаті політики підтримки галузі.

Більшість показників впливу державної підтримки на доходи і рівень рентабельності товаровиробників не враховують різницю валютних курсів, що ускладнює інтерпретацію цих коефіцієнтів та вказує на неточність.

3. Бюджетна та народногосподарська ефективність державної підтримки. Ця група показників відображає точки зору конкретних товаровиробників, економіки країни, економіки регіону, бюджетів різних рівнів, муніципальних утворень, продавців ресурсів для галузі, покупців продукції та ін. Для оцінки суспільної ефективності рекомендується ряд методів, в основу яких цілком справедливо закладається приріст або додток валового внутрішнього продукту (ВВП).

4. Як окрема група показників економічної ефективності державної підтримки виділяється кумулятивний ефект бюджетного фінансування, який виражається сумою фінансових ресурсів, залучених на розвиток національного господарства внаслідок заходів підтримки.

До їх числа слід віднести обсяг бюджетних і позабюджетних коштів всіх рівнів.

Таким чином, для оцінки ефективності державної підтримки необхідно розраховувати в однаково-му співвідношенні всі групи показників, що забезпечить комплексність, точність, об'єктивність і достовірність отриманих результатів, а також їх практичне застосування. На думку автора, для сучасного сектора національного господарства України з метою розвитку та зміцнення ринкового механізму необхідно, з одного боку, обмежити пряму державну фінансову підтримку, а з іншого – залучити комерційні кредити на розвиток підприємств за активної участі держави. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Бородіна О. М.** Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми.– К.: Інститут економіки та прогнозування НАНУ, 2008.– 264 с.
- 2. Кудряшов В. П.** Державна підтримка економічного зростання в Україні // Фінанси України.– 2008.– № 9.– С. 42 – 53.
- 3. Латинін М. А.** Оцінка рівня державної підтримки аграрного сектора за допомогою конвенційних методів. <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-1/txts/LATININ.htm>
- 4.** Совершенствование системы государственной поддержки агропромышленного комплекса Самарской области / под ред. Р. В. Некрасова, Д. С. Алексанова, Е. К. Соколова: монография.– М.: РГАУ-МСХА им. К. А. Тимирязева, 2010.– 152 с.
- 5. Joseph Heath.** The Theory of interests. Journal of Business Ethics.– 2004.– № 53.– P. 247 – 265.